

Σχολῆς ταύτης, πολὺ μεγάλην αἴσθησιν, λέγει, μοῦ ἐπροξένησαν ὁ ζῆλος καὶ ὁ θρησκευτικὸς σχεδὸν σεβασμὸς, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ νέοι προσήρχοντο εἰς τὰς παραδόσεις. Ὅπως συνέβαινε εἰς τοὺς Πυθαγορείους, οἱ λόγοι τοῦ Διδασκάλου νὰ θεωροῦνται ἱεροὶ (αὐτὸς ἔφα), τοιοῦτοτρόπως καὶ διὰ τοὺς μθητὰς τῶν Κυδωνιῶν τὰ ἐλάχιστα παραγγέλματα τῶν Καθηγητῶν ἐθεωροῦντο νόμοι. Ὅσες φορές ἔβλεπαν ἓνα καθηγητὴν νὰ διέρχεται εὐθὺς ἐσηκῶνοντο ὅλοι καὶ ἐκράτουν κατὰ τὴν διάβασίν του ἀπόλυτον σιωπὴν σεβασμοῦ· τοῦτο δὲ δὲν τὸ ἔκαμναν ἀπὸ φόβον τιμωρίας ἢ ἐπιπλήξεως· διότι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μου ποτὲ δὲν ἤκουσα οὐδὲ τὴν παραμικρὰν ἐπιτίμησιν Διδασκάλου πρὸς μαθητὴν. Εὐγενέστατα αἴτια διεθέρμαιναν τὴν νεολαίαν ταύτην, ἡ ἐλπίς δηλ. τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, ἐνισχυομένη ἀπὸ τὴν φιλομάθειαν. Καὶ ἡ φιλομάθειά των ἐγένετο διαρκῶς ζωηροτέρα, διότι συνέκριναν τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀμάθειαν πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ὑπεροχὴν τῶν Διδασκάλων των». Καὶ κατωτέρω : « Καὶ τὰ μικρὰ δὲ αὐτὰ παιδία τόσο ἦσαν συνηθισμένα εἰς τὴν εὐκοσμίαν ὥστε, πρᾶγμα ποὺ μπορεῖ νὰ ἐκπλήξῃ τοὺς ἰδικούς μας Γαλλόπαιδας μαθητὰς, ἔβλεπα τὰς πορτοκαλέας τοῦ κήπου τοῦ Γυμνασίου νὰ εἶναι κατάφορτοι ἀπὸ ὠρίμους καρπούς ὅλως διόλου ἀθίκτους. Καὶ ὅμως ἠδύναντο οἱ παῖδες εὐκολώτατα νὰ διασκελίσουν τὸ διάφραγμα, ποὺ ἐχώριζε αὐτοὺς ἀπὸ τὸν κῆπον· ἀλλ' ἀπέφευγον τὸ τοιοῦτον ἀπὸ μόνην τὴν ἀγάπην των εἰς τὴν Σχολὴν καὶ ἀπὸ τὸν σεβασμὸν. Ποτὲ πρὸς τούτοις δὲν ἔκαμναν οἱ μαθηταὶ κατάχρησιν τῆς παρεχομένης εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας κατὰ τὰς ὥρας τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐξόδου των ἐκ τῆς Σχολῆς, διότι κατενόουν πόσον σημαντικὴ εἶναι ἡ ὠφέλεια τῆς παρεχομένης εἰς τὰς Κυδωνίας παιδείας, ὁποῖαν ἀδυνατοῦν νὰ χορηγήσουν τόσαι ἄλλαι ἐθνικαὶ αὐτῶν Σχολαί ».

Ἴσως ὁ τοιοῦτος χαρακτηρισμὸς τῶν μαθητῶν τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τὸν Διδότον νὰ κινήσῃ τὴν δυσπιστίαν τοῦ ἀναγνώστου ὡς πρὸς τὴν πραγματικότητά του ἢ, ἂν ὄχι τοῦτο, νὰ τὸν κάμῃ νὰ νομίσῃ ὅτι μία τοιαύτη εἰκὼν συμπεριφορᾶς τῶν μαθητῶν ἐπρόκυψε ἀπὸ προηγουμένης συστάσεως τῶν Καθηγητῶν των,

διὰ νὰ κάμουν καλὴν ἐντύπωσιν πρὸς τὸν ξένον. Ἴσως δηλ. νομίσῃ ὅτι ἔγινε καὶ τότε περίπου αὐτό, τὸ ὁποῖον συχνὰ βλέπομεν νὰ γίνεται εἰς τὴν ἐποχὴν μας, νὰ ἐτοιμαζώμεθα δηλ. τὰς τελευταίας ὥρας καὶ νὰ ἀγωνιζώμεθα μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις, ὥστε νὰ κάμωμεν καλὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ξένον, διὰ νὰ ἐπανεέλθωμεν πάλιν τὴν ἐπαύριον εἰς τὸ μακάριον παρελθόν.

Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν, διότι ὁ Διδότος ἔμεινε ἐντὸς τῆς Σχολῆς δύο περίπου μῆνας καὶ τόσον διάστημα μία προσπάσις δὲν μπορεῖ νὰ διαρκέσῃ οὔτε νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν ξένον· ἦτο λοιπὸν ἡ συμπεριφορὰ ἐκείνη πραγματικὴ καὶ φυσικὴ.

Καὶ ὁ Διδότος πολὺ ὀρθὰ κρίνων σπεύδει νὰ μᾶς δώσῃ τὰ αἴτια αὐτῆς. Ἦσαν, λέγει, ταῦτα « ἡ ἐλπίς τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας ἐνισχυομένη ἀπὸ τὴν φιλομάθειαν ». Καὶ ἡ φιλομάθεια αὕτη, ἡ ὁποία πάντοτε διακρίνει τὰ Ἑλληνόπουλά μας, εἴτε ἀγόρια εἴτε κορίτσια, ἐγένετο, λέγει, τότε ζωηροτέρα, διότι συνέκριναν τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀμάθειαν πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν ὑπεροχὴν τῶν Διδασκάλων των. Εἰς τὰ δύο ταῦτα αἴτια προσθέτει ἀκόμη τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Σχολὴν καὶ τὸν σεβασμὸν. Μήπως καὶ ὁ Rouquieville δὲν ἐξύμνησε ζωηρὰ τὴν φιλομάθειαν τῶν τότε Ἑλληνοπαίδων ;

Ἐὰν δὲ σήμερον, συνηθισμένοι νὰ ἐξυμνοῦμεν τὸ παρελθόν καὶ νὰ κατακρίνωμεν τὸ παρὸν, θέλωμεν νὰ εὐρίσκωμεν παρέκκλισιν εἰς τὴν συμπεριφορὰν τῆς νεολαίας, πρέπει συγχρόνως νὰ θελήσωμεν νὰ εὐρωμεν καὶ τὰ αἴτια ταύτης. Βέβαια ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ φυσικὰ καὶ ἡ ψυχὴ τῆς νεολαίας δὲν ἤλλαξε. Ἦλλαξαν ὅμως ἀσφαλῶς οἱ καιροὶ καὶ ἴσως ἔλειψαν ἢ ξεθώριασαν κάπως παλαιότερα ἰδανικὰ καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἀλλάξωμεν καὶ ἡμεῖς τρόπον ἀπέναντι τῶν νέων, φροντίζοντες νὰ ἀνανεώσωμεν τὰ ἰδανικὰ ἢ νὰ παρουσιάσωμεν νέα.

Ὅτι βέβαια ὁ παρὸν καιρὸς μὲ διάχυτον τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτοπεποιθήσεως δὲν εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν παλαιότερον ἐκεῖνον τῆς ἐξευτελιστικῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς ἀδυναμίας μας δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Οἱ ἄνδρες τῆς ἐπαναστάσεως μὲ τὰ λαμπρὰ κατορθώματά των ἔσεισαν ἐκ θεμελίων τὴν Τουρκίαν καὶ ἔκαμαν ὁ φιλελληνισμὸς, κατὰ τὴν ὠραίαν ἐκφρασιν